

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hvordan kan jeg som vernepleier bidra til å bedre skoledagen for en person med Asperger syndrom?

Marianne Lilleby

Totalt antall sider inkludert forsiden: 36

Molde, 27.05.2010.

Høgskolen i Molde

Publiseringsavtale

Tittel på norsk: Hvordan kan jeg som vernepleier bidra til å bedre skoledagen for en person med Asperger syndrom?

Tittel på engelsk:

Forfatter(e): Marianne Lilleby

Fagkode: Vpl05

Studiepoeng: 12

Årstall: 2010

Veileder: Anne Botslangen

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

☒ ja ☐ nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

☐ ja ☒ nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

☐ ja ☐ nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

☐ ja ☒ nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 27.05.2010

Antall ord: 10743

Innhold

Innledning.....	1
2. Metode.....	2
3. Diagnosen.....	3
3.1. Kjennetegn ved Asperger syndrom.....	3
3.2. Dimensjoner ved diagnosen.....	6
3.2.1. Språk og kommunikasjon:	6
3.2.2. Forholdet til andre mennesker.....	7
3.2.3. Reaksjoner på omgivelsene.....	8
4. Skolesystemet.....	9
4.1. Skolerett og skoleplikt.....	9
4.2. Rett til spesialundervisning.....	9
5. Beskrivelse av "case".....	10
5.1. Generell informasjon.....	10
5.2. Sosial fungering:	11
5.3. Familieforhold:.....	11
5.4. Avhengighet av rutiner og forutsigbarhet.	11
5.5. Fungering i skolen:.....	12
6. Barn med Asperger syndrom i skolen.....	13
6.1. Samspill og samhandling.	13
6.2. Pedagogiske utfordringer og forståelse for forståelsesproblemene.	14
7. Drøfting.....	15
7.1. Vernepleierens rolle i forhold til språk og kommunikasjonsvansker.....	15
7.2. Vernepleierens rolle i forhold til ungdommenes vansker med relasjoner til andre mennesker.	16
7.3. Vernepleierens rolle i forhold til ungdommenes reaksjoner på omgivelsene.....	17
7.4. Vernepleierens ansvar for ivaretagelse av personen i situasjonen:	18
7.5. Vernepleierens rolle i skolehverdagen.	20
7.6. Vernepleierens rolle i forbindelse med tilrettelegging i skolen for barn med Asperger syndrom.	22
7.6.1. Hovedprinsippene nr. 1 og 2. Gjør og si ting enkelt og fortell hvordan ting er. Dette handler også om kommunikasjon mellom hjelper og bruker.	22
7.6.2. Hovedprinsipp nr 3. Gjør situasjonen oversiktlig og forutsigbar.....	24
7.6.3. Hovedprinsippene nr. 4 og 5. Skreddersy undervisningen og sats på elevens sterke sider.	24
7.6.4. Hovedprinsipp nr. 6. Unngå misforståelser og konflikter.....	24
7.6.5. Hovedprinsipp nr. 7. Forebygg og avhjelpe sosial utstøting.....	25
7.6.6. Hovedprinsipp nr. 8 og 9. Vær konkret i formidling av sosial kunnskap og bruk regler og avtaler for å styre sosial atferd.....	26
7.6.7. Hovedprinsipp 10. Demp stress.	27
7.6.8. Hovedprinsipp nr. 11. Avhjelp engstelse og vegring.....	27
7.6.9. Hovedprinsipp nr. 12. Vektlegg planlegging.....	28
7.7. Vernepleierens etiske ansvar.....	29
8. Oppsummering, refleksjon og konklusjon.....	29
8.1. Oppsummering:.....	29
8.2. Egen refleksjon:	30
9. Litteraturliste:	32

Hvordan kan jeg som vernepleier bidra til å bedre skoledagen for en person med Asperger syndrom?

Innledning.

I denne oppgaven skal jeg beskrive barn med diagnosen Asperger syndrom og deres hverdag i norsk grunnskole. Jeg begrenser meg til å sette fokus på barn på ungdomstrinnet, det vil si ungdom i alderen 13 til 16 år.

For å forstå hvilke vansker barn med Asperger syndrom møter i sin skolehverdag, vil jeg først gjøre rede for de mest vanlige kjennetegnene ved diagnosen.

Deretter vil jeg se på ”Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen”, i oppgaven videre kalt *opplæringsloven*. Jeg synes det er viktig å være oppmerksom på hva loven sier om rett og plikt til skolegang, og retten til spesielt tilrettelagt undervisning for elever med spesielle behov.

Videre vil jeg se på hva som er vernepleierens rolle og oppgave når det handler om å ivareta barn med Asperger syndrom. Jeg har sett eksempler på at det er ulike tilnærminger til disse barnas vansker, avhengig av om vi har et helhetlig syn på deres mulighet til god livskvalitet, eller om vi ser på dem som en av mange elever i et system der læring er hovedmålet. I denne oppgaven vil jeg gå nærmere inn på hvilke utfordringer dette byr på både for barnet selv, foreldrene og eventuelle hjelpere.

Vernepleieren kan også møte noen utfordringer i denne sammenhengen, når det vernepleierfaglige fokuset møter et pedagogisk system. Det kan forekomme ulike holdninger til vanskene som disse barna har, ulike forslag til løsninger og ulike muligheter til tilrettelegging i skolen. Mot slutten av oppgaven vil jeg drøfte dette nærmere.

2. Metode.

Metoden for tilnærming er litteraturstudie. Jeg velger å bruke boka ”Barn og ungdommer med Asperger syndrom, Prinsipper for undervisning og tilrettelegging av skoletilbudet” av Harald Martinsen, Terje Nærland Kari Steindal og Sephen von Tetzchner fordi den godt beskriver tilrettelegging i skolen for barn med Asperger syndrom. I tillegg bruker jeg annen faglitteratur for å belyse særtrekk ved diagnosen. Kunnskap som jeg tilegner meg ved å lese litteraturen vil jeg sammenholde med min erfaringskunnskap fra en forholdsvis kort praksisperiode, der jeg jobbet med barn med Asperger syndrom i grunnskolen. I tillegg har jeg erfaring fra miljøarbeid i avlastningsbolig der jeg også har hatt daglig ansvar for barn med Asperger syndrom.

I oppgaven tar jeg utgangspunkt i en ”case”, som jeg beskriver tidlig i oppgaven. Jeg har ikke gjort systematiske intervjuer med verken gutten eller foreldrene, men jeg har vært med foreldrene i samtale med kontaktlærer, og jeg har hatt samtaler med foreldrene før og etter samarbeidsmøter på skolen. De opplysningene som kommer fram om denne guttens skolehverdag vil jeg sammenholde med litteratur om barn med Asperger syndrom og deres forhold til skolen.

De utfordringene som beskrives i case er utgangspunktet for beskrivelse av vansker og mulige løsninger videre i oppgaven. I løpet av arbeidet med oppgaven ønsker jeg å finne frem til muligheter for en vernepleier til å hjelpe barn med Asperger syndrom fram til en bedre skolehverdag. Dette innebærer ikke å finne fram til en fasit, men å finne mulige alternativer for arbeid med tiltak og tilrettelegging.

I løpet av arbeidet med oppgaven har jeg sett ulike områder der vernepleieren kan ha nyttige bidrag for å hjelpe barn med Asperger syndrom til en bedre hverdag. Samtidig har jeg også sett på vernepleierens rolle i et tverrfaglig samarbeid, der vernepleieren møter fagpersoner med en annen kompetanse. Andre fagpersoner, for eksempel pedagoger, har en kompetanse som vernepleieren ikke har, og de kan dermed ha andre innfallsvinkler og løsninger på utfordringene som barna møter.

I løpet av arbeidet med oppgaven har jeg gått litt fram og tilbake i oppgaven. Ved å lese ny litteratur får jeg ny kunnskap om innhold i kapitler jeg allerede har skrevet, det blir hensiktsmessig å gå tilbake for å endre eller tilføye nye momenter, innholdet i oppgaven blir på den måten formet i en utviklingsprosess fra begynnelse til slutt. Parallelt med dette har jeg også utviklet meg selv som fagperson i løpet av arbeidet med oppgaven.

3. Diagnosen.

3.1. Kjennetegn ved Asperger syndrom.

For ungdom med Asperger syndrom er de mest påfallende vanskene knyttet til forståelsesvansker. I ungdomskolealderen blir det tydelig at de også har vansker knyttet til skoleferdigheter, sosialt samvær med jevnaldrende og i forhold til fritidsaktiviteter.

”Asperger syndrom blir kalt en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse fordi alle funksjonsområder som utvikles fra spedbarnstiden og fram til voksenalderen blir berørt, som oppmerksomhet mot ting i omgivelsene, kommunikasjon og språk, samspillsferdigheter, kunnskaper og ferdigheter i kulturbestemte aktiviteter” (Martinsen m.fl. 2009:15).

I faglitteraturen er det diskutert om det er noen forskjell på ungdom med Asperger syndrom og ungdom med såkalt høytfungerende autisme. Det antas at ungdom med Asperger syndrom har en noe bedre språkutvikling enn ungdom med autisme, men diagnosen har for øvrig mange av de samme diagnosekriteriene som autisme. Ungdom med Asperger syndrom har en kvalitativt nedsatt evne til sosialt samspill samt begrenset og repeterende atferd. (Broberg m.fl. 2003:255).

Diagnosekriteriene er videre som følger:

- A. Kvalitativt nedsatt evne til å samhandle sosialt, noe som viser seg på minst to av de følgende måtene:
  - Påtakelig manglende evne til å bruke variert ikke-verbal atferd, som øyekontakt, ansiktsuttrykk, kroppsholdning og kroppsspråk som et ledd i den sosiale samhandlingen.

- Manglende evne til å etablere vennerelasjoner som er adekvate for utviklingsnivået
- Manglende spontan vilje til å dele glede, interesser eller aktiviteter med andre, for eksempel viser ikke, tar ikke med seg eller gjør ikke andre oppmerksom på ting som er av interesse.
- Mangel på sosial eller emosjonell gjensidighet.

B. Begrensede, repeterende og stereotype mønstre i atferd, interesser og aktiviteter, noe som viser seg på en av de følgende måtene:

- Omfattende fiksering på en eller flere stereotype og begrensede interesser som er abnorme i intensitet eller fokusering.
- Ufleksibel fiksering på spesifikke, uhensiktsmessige rutiner eller ritualer
- Stereotyp og repeterende motorisk oppførsel, for eksempel vifte med eller vri på hendene eller fingrene, kompliserte bevegelser med hele kroppen
- Sterk fascinasjon for deler av ting.

C. Forstyrrelsen forårsaker klinisk signifikant nedsetting av funksjonsevnen i arbeid, sosialt eller på andre viktige områder.

D. Ingen klinisk signifikant forsinkelse av den generelle språkutviklingen, for eksempel enkelt ord ved to års alder, kommunikative setninger ved tre-års alder.

E. Ingen klinisk signifikant forsinkelse av den kognitive utviklingen eller utviklingen av aldersadekvate hverdagslige ferdigheter, adaptiv atferd, ut over sosial interaksjon og nysgjerrighet på omgivelsene i barndommen.

F. Kriteriene for en annen spesifikk gjennomgripende forstyrrelse i utviklingen eller for schizofreni er ikke oppfylt.

(Broberg m.fl. 2003:255 - 256).

I min praksis i ungdomskolen erfarte jeg at ikke alle ungdom med Asperger syndrom som vi møter i en vanlig skolehverdag har *alle* disse symptomene. Felles for dem jeg møtte var at de hadde et knippe av symptomer, som var tilstrekkelig til at diagnosen var satt, og det mest vanlige var deres forståelsesvansker i sosiale sammenhenger. Mange av dem hadde også store organiseringsvansker og vansker med å holde oversikt over tid, sted og rom.

Dette bød på store utfordringer i et stort skoleområde, og dette var vansker som ikke var åpenbare for andre. Disse ungdommene brukte også mye energi på å late som om de var som alle andre, og de skjulte sine problemer så langt det lot seg gjøre. Energien de brukte på å late som om at alt var i orden, gjorde at disse ungdommene ble mer trøttbare enn andre, og det å holde ut en hel skoledag var for noen en nesten uoverkommelig prestasjon. I møte med disse ungdommene har vernepleieren en utfordring i det å avdekke deres vansker, og imøtekomme deres behov for ivaretagelse og tilrettelegging i forhold til individuelle behov. Jeg kommer tilbake til dette i kapittelet om Vernepleierens rolle i skolen.

I samtale med praksisveileder i ungdomskolen fikk jeg opplysninger om at ungdom med Asperger syndrom gjerne snakker om sine egne smale interesser, og har liten forståelse for at andre reagerer med undring. Ungdommene er ofte formelle i tonen og kan støtte seg til innlærte sosiale regler på en måte som får dem til å fremstå som stive og rigide, men som også får dem til å late som om de er ”en del av gjengen”. Sett fra utsiden kan det gå lang tid før en oppdager at disse ungdommene faktisk har et stort problem i sosial fungering.

Fordi ungdommer med Asperger syndrom er usikre på hvordan de skal oppføre seg sammen med andre, er det ikke uvanlig at de forsøker å unngå sosiale situasjoner som er uoversiktlige og vanskelige for dem. De har heller ingen forståelse for hvorfor andre ungdommer eller voksne blir lei av dem, de føler seg ofte ensomme og noen ganger kan de også være deprimerte. Disse opplysningene fra veileder støttes av litteraturen som sier at *Fordi barna ikke vet hvordan de skal oppføre seg, og heller ikke forstår hvorfor andre barn eller voksne blir lei av dem, føler de seg ensomme, og det er ikke uvanlig at de lider av nedstemthet på grunn av dette. Klin og Volkmar 1997 (Broberg m.fl. 2009:256).*

Vernepleieren kan i mange tilfeller fungere nesten som en tolk for disse ungdommene. Det kan være nødvendig å forklare for ungdommer med Asperger syndrom hva andre sier og mener, og det kan være nødvendig å forklare andre hva eleven med Asperger syndrom selv prøver å formidle. På denne måter kan en vernepleier/miljøterapeut bidra til å forebygge mange misforståelser og konflikter. Temaet drøftes videre under kapittelet om Vernepleierens rolle.

Min praksisveileder fortalte videre at erfaringen i skolen tyder på at de fleste ungdommer med Asperger syndrom har gode intellektuelle ferdigheter, men de kjennetegnes ved en

noe ujevn evneprofil. Det vil si at de på enkelte områder kan mestre svært godt, mens på andre områder kan de ha store forståelsesvansker. Dette kan i noen sammenhenger være vanskelig å forstå for andre, for eksempel for lærer, og eleven kan bli mistenkt for å være lat, eller å spekulere i å lure seg unna temaer som de ikke liker.

3.2. Dimensjoner ved diagnosen.

Asperger syndrom er definert ut fra problemer i tre dimensjoner:

1. Språk og kommunikasjon
2. Forholdet til andre mennesker
3. Reaksjoner på omgivelsene.

De tre dimensjonene henger tett sammen, og er så sammenvevde i utviklingen at det er vanskelig å holde dem fra hverandre. Tredelingen gir likevel et godt utgangspunkt for å beskrive de særtrekkene som kjennetegner mennesker med Asperger syndrom.

(Martinsen m.fl. 2009:16)

3.2.1. Språk og kommunikasjon:

I løpet av min praksis i ungdomskolen erfarte jeg at det oppsto mange misforståelser når ungdommer med Asperger syndrom snakket med andre ungdommer. Ulike tolkninger av kommunikasjonen førte til frustrasjoner og delvis også konflikter mellom ungdommene. Martinsen sier at *Mennesker med Asperger syndrom misforstår ofte det andre sier, fordi de har en mangelfull og annerledes forståelse av de kontekstuelle forholdene* (Martinsen m.fl. 1009:17). Einar Aadland sier om dette at omgivelsene er vår nødvendige kontekst. Det er innenfor denne rammen vi utvikler vårt språk og våre forestillinger, og derfor vet vi intuitivt hvordan vi skal oppføre oss i ulike sammenhenger. *Kontekstbegrepet blir i særlig grad knyttet til systemteoretiske perspektiver som innfallsvinkel til å forstå hendinger og handlinger* (Aadland, 2004:40.) Siden personer med Asperger syndrom har både mangelfull og annerledes forståelse av kontekstuelle forhold går de også glipp av forståelsen av hvordan de skal oppføre seg i ulike forhold, og dette må læres.

Einar Aadland beskriver det å forstå og bli forstått som kanskje den viktigste dimensjonen i all mellommenneskelig kommunikasjon. Samtidig er denne forståelsen en type taus og

ordløs viten. *Hvordan vet vi hvordan vi skal omgås andre mennesker? Hva slags kunnskap eier vi som gir oss ansiktsuttrykk, ord og holdninger overfor mennesker vi møter?*” (Aadland 2004:84).

Ungdommer i ungdomskolealder har ofte en egen stil og et eget språk, som fungerer dem i mellom. Men ungdommer med Asperger syndrom har ofte vansker med å forstå dette figurative språket, *det vil si ord og ytringer som blir brukt i overført betydning, som metaforer, ordtak, sarkasme og ironi* (Martinsen m.fl. 2009:17). Når problemene oppstår har det sammenheng med at figurativt språk stiller høye krav til at samtalepartnerne har en felles forståelse av den sammenhengen som språket blir brukt i. Når noen i gruppa har vansker med nettopp å forstå og tolke denne sammenhengen, oppstår situasjoner som fører til misforståelser og konflikter. Ungdommer med Asperger syndrom har i tillegg vansker med å tolke mimikk, og uttrykk for følelsesmessige tilstander som glede, sinne, smerte forbauselse, irritasjon og så videre. Det er mangelen på denne *tause kunnskapen* som gjør at ungdommer med Asperger syndrom får vansker i forhold til andre mennesker.

3.2.2. Forholdet til andre mennesker.

Å utvikle gode forhold til andre mennesker forutsetter en viss relasjonell kunnskap. Den relasjonelle kompetansen kan gjenkjennes gjennom ulike følelsesreaksjoner, kroppsspråk og gester, og den kan gis uttrykk for gjennom medfølelse, antipati, usikkerhet, samhørighet og fellesskapsopplevelse. (Aadland, 2004:85).

Forståelsesproblemene til mennesker med Asperger syndrom omfatter de fleste sosiale forhold. Dårlig forståelse av sosiale situasjoner og ikke-språklig kommunikasjon gjør det vanskelig for dem å oppfatte andre menneskers følelser, interesser og intensjoner. Både hva andre gjør og hvorfor de gjør det, blir dermed ofte ubegripelig for dem. I tillegg har de et begrenset sosialt repertoar og problemer med å regulere kontakt og samspill. En mangelfull forståelse av vanlige hendelser gjør at de misforstår sammenhengen, bryter sosiale regler og blir sosialt klønete. Særlig framtrædende er deres vanskeligheter med å tolke nyanser og oppføre seg smidig i samspill med andre (Martinsen m.fl. 2009:20).

Dårlig sosial forståelse er et kjennetegn ved alle som har vansker innenfor autismespekteret, men misforholdet mellom de sosiale vanskene og hva de ellers kan, blir

ekstra tydelig hos mennesker med Asperger syndrom. Spesielt tydelig er deres mangelfulle forståelse av hvordan man vanligvis oppfører seg sammen med andre mennesker (Martinsen m.fl. 2009:21).

Sitatene ovenfor forklarer mange av de vanskene som ungdommer med Asperger syndrom opplever i skolen. Spesielt blir det vanskelig for utenforstående å akseptere de store forståelsesvanskene som ungdommer med Asperger syndrom har, når de samtidig ser hva de kan prestere faglig, og hvilken kognitiv kapasitet de har på områder som fanger deres interesse. Martinsen m.fl. sier om dette at *Det er ofte vanskelig for omgivelsene å forstå hvor spesielle og hemmende problemene til elever med Asperger syndrom i realiteten er. Utseendemessig skiller de seg ikke fra andre, og deres ujevne evneprofil bidrar til å maskere problemene. Det er ikke lett å forstå at elever som er svært dyktige på noen områder, er ute av stand til å forstå ting som andre tar helt for gitt. Resultatet er ofte at utslagene av deres forståelsesproblemer blir sett på som uttrykk for manglende motivasjon (Martinsen m.fl. 2009:27).*

3.2.3. Reaksjoner på omgivelsene.

Min veileder i praksis beskrev at ungdommer med Asperger syndrom ofte viser negative reaksjoner på nyheter eller på endringer i rutiner, dette var tydelig i skolesituasjonen. Omfanget av situasjoner som de reagerer negativt på utvider seg i takt med utviklingen for øvrig, og omfatter etter hvert nye utfordringer som de møter i hverdagen, nye opplevelser for eksempel ved å bytte lærer, og krav som ellers stilles i undervisningssituasjonen. På denne måten utvikler ungdommer med Asperger syndrom også et økt behov for oversikt, kontroll og trygghet. Erfaringer fra tidligere situasjoner der de har opplevd et ubehag, gjør at de vegrer seg mot å gå inn i nye situasjoner som føles utrygge. Dette ligger til grunn for at mange ungdommer med Asperger syndrom også utvikler symptomer på angst.

Martinsen sier om dette at *De ulike særtrekkene og vanskene som kjennetegner mennesker med Asperger syndrom, påvirker og forsterker hverandre og lager nye, indirekte problemer. En særlig viktig indirekte effekt er at deres grunnleggende forståelsesvansker fører til at mennesker med Asperger syndrom får mentale kapasitetsproblemer og vansker med å forholde seg til flere ting samtidig (Martinsen m.fl. 2009:31).* Martinsen beskriver videre at ungdom med Asperger syndrom må forholde seg bevisst til mange ting i

hverdagen som andre mennesker automatiserer. Dette bidrar til å redusere deres kognitive kapasitet og det fører til at ungdommer med Asperger syndrom blir kognitivt overbelastet og får samtidighetsproblemer fordi deres grunnleggende forståelsesvansker gjør det nødvendig for dem å være bevisst oppmerksom på det som foregår rundt dem. (Martinsen m.fl. 2009:32-33).

Jeg viser videre til kapittelet om Vernepleierens rolle for å belyse vernepleieren i forhold til alle tre dimensjonene, språk og kommunikasjon, forholdet til andre mennesker og reaksjoner på omgivelsene.

4. Skolesystemet.

4.1. Skolerett og skoleplikt.

Barns rett og plikt til grunnskoleopplæring er hjemlet i opplæringslovens kapittel 2, § 2-1, 1. ledd:

Barn og unge har plikt til grunnskoleopplæring, og rett til ein offentlig grunnskoleopplæring i samsvar med denne lova og tilhøyrande forskrifter. Plikten kan ivaretaast gjennom offentlig grunnskoleopplæring eller gjennom anna, tilsvarende opplæring.

4.2. Rett til spesialundervisning.

Barns rett til spesialundervisning er hjemlet i Opplæringslovens kapittel 5, § 5-1, 1. ledd:

Elevar som ikkje har eller som ikkje kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning.

Kapittel 5 i Opplæringsloven har også lovhjemmel for sakkyndig vurdering, saksbehandlingsregler i forbindelse med vedtak om spesialundervisning, unntak fra reglene om innholdet i undervisningen og pedagogisk psykologisk tjeneste.

Med utgangspunkt i Opplæringsloven har barn og unge med Asperger syndrom rett og plikt til grunnskoleopplæring på lik linje med alle andre barn og unge. (Opplæringslovens § 2-1, 1. ledd).

Videre har barn og unge med spesielle behov rett til spesialundervisning. Sett på bakgrunn av forståelsesvanskene som barn med Asperger syndrom har, som beskrevet ovenfor, vil disse barna omfattes av reglene i Opplæringslovens kapittel 5. På grunn av forståelsesvansker, kognitiv overbelastning og vansker med å forholde seg til nye situasjoner og krav, vil barn og unge med Asperger syndrom ha vansker med å få et tilfredsstillende utbytte av ordinær undervisning. Dermed inntreffer retten til spesialundervisning i henhold til Opplæringslovens § 5-1. For å få spesialundervisning, forutsettes at det gjøres en sakkyndig vurdering, jfr. Opplæringslovens § 5-3. En sakkyndig vurdering skal i følge loven utrede og ta stilling til om eleven har utbytte av ordinær undervisning, lærevansker hos eleven, realistiske opplæringsmål for eleven, om eleven kan få hjelp innenfor det ordinære opplæringstilbudet og hvilken opplæring som kan gi et forsvarlig opplæringstilbud.

Barn og unge med Asperger syndrom har som vist ovenfor ofte intellektuelle forutsetninger for å følge en ordinær undervisning, til tross for en ofte ujevn evneprofil. De kan dermed prestere svært godt på enkelte områder, mens de kan ha store vansker på andre fagområder. Forståelsesvanskene fører i tillegg til en kognitiv overbelastning som gjør at mange barn og unge med Asperger syndrom har vansker med å følge ordinær undervisning på full, ordinær skoletid.

5. Beskrivelse av "case".

Beskrivelsen er basert på foreldrenes beretning om "Kjell" og hans vansker. Beskrivelsen er anonymisert.

5.1. Generell informasjon.

Kjell er 15 år og går i 9. klasse i ungdomskolen. Kjell er utredet ved en lokal barne- og ungdomspsykiatrisk enhet etter henvisning fra Pedagogisk, psykologisk tjeneste. Han fikk diagnosen Asperger syndrom for to år siden, da han gikk i 7. klasse i barneskolen.

Bakgrunnen for henvisningen var at Kjell hadde vist tegn til tiltagende vansker i norsk og engelsk, mens han hadde usedvanlig gode faktakunnskaper innenfor naturfag og samfunnsfag. Det ble reagert på store variasjoner i kognitive prestasjoner og testing med

Wisc III viste en ujevn evneprofil. I tillegg ble det lagt merke til at Kjell hadde sosiale vansker og ofte kom i konflikter med jevnaldrende medelever.

5.2. Sosial fungering:

Kjell hadde noen få venner som han kunne være sammen med, men han var avhengig av at han hadde kontroll med den aktiviteten som foregikk. Hvis vennene ønsket å være sammen med flere, trakk Kjell seg bort fra fellesskapet. Kjell viste lite tegn til smidighet, og det var vanskelig for han å innrette seg etter de andres ønsker. På skolen ble Kjell stille og tilbaketrukket når han var sammen med hele klassen, men han fungerte betydelig bedre i mindre grupper. I frie aktiviteter og i friminuttene oppsto det ofte misforståelser som førte til konflikter mellom Kjell og andre elever.

Foreldrene fortalte at Kjell var en del sammen med en jevnaldrende nabogutt på fritiden. Når de så disse to guttene sammen, tenkte de ikke over at Kjell var annerledes enn den andre på noen måter. Samtidig så foreldrene at det var gradvis flere dager da Kjell kom hjem fra skolen og var sint og oppbrakt over ting som hadde hendt, han ga stadig oftere uttrykk for at han gruet for å gå på skolen, og han gruet spesielt for å ta skolebussen. Kjell sa at andre elever på skolen mobbet han. Kjell ga uttrykk for at huset hjemme var trygt og godt, og at dette var et fristed for han. Spesielt mor lurte på om dette var et uttrykk for at han var i ferd med å utvikle sosial angst.

5.3. Familieforhold:

Kjell's foreldre ble skilt da Kjell var 4 år. Etter samlivsbruddet har Kjell bodd fast hos mor, mens far har bodd sammen med Kjell's farmor på gården som også var fars hjemsted. På grunn av fars uregelmessige arbeidsforhold har samvær med far aldri vært regelmessig, men Kjell har besøkt sin farmor uavhengig av farens arbeidstid.

5.4. Avhengighet av rutiner og forutsigbarhet.

Mor beskriver at Kjell har store innsovningsvansker, og at han ofte er plaget med mareritt og generelt dårlig søvnkvalitet. Etter slike netter er han trøtt og tung om morgenen, og det er vanskelig å få han i gang. Samtidig er han veldig avhengig av de faste rutinene sine før han går på skolen om morgenen, og det å fravike disse rutinene forstyrrer hele dagen hans.

Kjell kan ikke skynde seg, og det han gjør, gjør han uten å ”skifte gir”. Dette fører til at han ofte ikke rekker skolebussen. Mor kjører han til skolen, men en vanskelig start på dagen gjør at han da kan komme til skolen til 2. eller 3. time. Hvis han har møtt store utfordringer på skolen i løpet av dagen, kommer han hjem og er enten veldig sliten eller veldig sint. Da er det å gjøre lekser en stor utfordring, samtidig er Kjell veldig pliktoppfyllende, og han mener at alle leksene må gjøres. Det hjelper ikke at kontaktlærer har sagt at han kan regulere mengden etter dagsformen, det som står på ukeplanen må gjøres. Om han ikke rekker det han synes at han skal gjøre, blir det også et problem for Kjell. Alt i alt er dette en vanskelig balansegang som de daglig strever med. Hjemme gir Kjell uttrykk for at han hater skolen, han mener at lærerne ikke liker han, henger han ut i klassen, og maser på han med et bevisst ønske om å gjøre livet vanskelig for han.

5.5. Fungering i skolen:

Da Kjell fikk diagnosen Asperger syndrom, ga dette en forklaring på i hvert fall noen av de vanskene som Kjell tydeligvis hadde. Etter hvert som både faglige krav og forventninger om selvstendighet økte, ble Kjell's vansker mer og mer tydelige. Faglig klarte han seg fortsatt bra i samfunnsfag, og han hang så noen lunde med i matematikk. I norsk og engelsk lå han langt etter klassen sin, og i praktiske/estetiske fag gjorde han ingen forsøk på å prestere i det hele tatt. Kjell forklarte dette med at han klarte ikke å forholde seg til lærerne i disse fagene. Kontaktlæreren la merke til at Kjell virket veldig sliten på slutten av skoledagen, og i timene etter matfriminuttet kunne han ta Kjell i å ligge fremover pulten og tilsynelatende sove. Kontaktlæreren aksepterte dette og visste at Kjell likevel fulgte med på sin måte, men denne atferden provoserte andre lærere sterkt, og dette førte til store konflikter. Kontaktlæreren sa også at Kjell tilsynelatende var sammen med noen andre gutter fra klassen. I samtale med kontaktlæreren hadde Kjell imidlertid sagt at han snakket egentlig ikke med noen andre elever på skolen, han bare oppholdt seg i nærheten av de andre for å ”late som han var en del av gjengen”. I virkeligheten opplevde han seg mobbet av andre elever ved skolen.

Kontaktlæreren sa også at Kjell har gradvis mer og mer fravær, delvis er han borte hele dager, og delvis kommer han på skolen til 2. eller 3. time. Dette gjør at det er vanskelig å etablere en kontinuitet i undervisningen til Kjell, og den tilretteleggingen som skolen bruker store ressurser til blir ikke utnyttet, fordi Kjell ofte ikke er til stede.

6. Barn med Asperger syndrom i skolen.

6.1. Samspill og samhandling.

Som jeg har beskrevet ovenfor har Kjell gitt uttrykk for at han mistrives på skolen, og når han kommer hjem om ettermiddagen bærer han tydelig preg av at dagen har vært stressende og slitsom for han. Det er grunn til å anta at de store forståelsesvanskene han har, og de dårlige sosiale ferdighetene han har bidrar til både mistrivsel og opplevelse av stress. I samtaler med mor etter skoletid forteller Kjell om ting som gjør at mor tenker at han misforstår mange ting, både i undervisningen og i det sosiale samspillet med medelever. Kjell har selv ikke noen oppfatning av at det er han som misforstår, men han undres over at de andre kan være opptatt av så mange ting som han ikke bryr seg om i det hele tatt.

Elever med Asperger syndrom er sårbare for å utvikle tilpasningsproblemer og psykiske vansker.

Skolens viktigste oppgave er å gi alle elever grunnlag for et aktivt og meningsfullt liv i voksenalderen. På dette området svikter skolen ofte elever med Asperger syndrom. Svært mange av dem blir skoletapere og får ikke med seg de skolefaglige kunnskapene og eksamenene som de trenger for å få og mestre en meningsfull jobb. Skoletiden representerer en belastning som gjør dem sårbare for å bli mistilpassete og utvikle psykiske helseproblemer og farger deres framtidige liv på en negativ måte. (Martinsen m.fl. 2009:307-308).

Mor får også inntrykk av at Kjell ikke klarer å skaffe seg oversikt over oppgaver som han får tildelt i timene på skolen. Han vet ikke i hvilken rekkefølge han skal gjøre oppgavene, og dermed kommer han heller ikke i gang med noe. Kjell forteller hjemme at lærerne maser om at han må komme i gang med det han skal gjøre, og timen kan være over mens Kjell fortsatt tror at han har god tid. Resultatet er at han får gjort lite i timene, og han sitter igjen med en følelse av nederlag, oppgitthet og manglende mestringsopplevelse.

Martinsen m.fl. sier om dette at *Stresset, det sosiale slitet og problemene med å forstå hva som skal skje og hva som kreves av dem, kan føre til at elever med Asperger syndrom får*

problemer med å holde seg oppmerksomme. De forstår ikke alltid spillereglene på skolen, for eksempel at elever skal bestrebe seg på å følge med og se våkne og oppmerksomme ut. (Martinsen m.fl. 2009:66).

I løpet av min praksisperiode på skolen hadde jeg flere samtaler med foreldrene. Kjell's foresatte fortalte meg at de har tatt disse vanskene opp i foreldresamtaler på skolen. De opplever at de møter forståelse hos Kjell's kontaktlærer, han aksepterer for eksempel at Kjell legger seg framover pulten og melder seg litt ut av det som foregår når han blir veldig sliten. Vanskene oppstår som regel i timer der Kjell har andre lærere, og det har så langt ikke vært mulig å oppnå samme forståelse hos andre lærere på skolen. Forholdet mellom Kjell og noen av lærerne på skolen synes å være preget av en gjensidig mangel på forståelse, og de vonde og forvirrende opplevelsene som Kjell har utgjør en stor personlig belastning for han i skolen.

Som vernepleierstudent opplevde jeg behovet for et mellomledd mellom eleven og foresatte på den ene siden, og lærerne på den andre siden. Det syntes å være behov for å bidra med noe faktakunnskap om Kjell's tilstand, for å øke alle lærernes forståelse av elevens faktiske behov. Samtidig kunne Kjell hatt nytte av hjelp til å forstå både læringssituasjonen og den sosiale situasjonen som han var en del av mens han var på skolen. For Kjell var det vanskelig å forstå hvorfor enkelte lærere ikke aksepterte hans atferd i klasserommet, og han kunne umiddelbart ikke forstå hvorfor de reagerte så negativt som de gjorde. Kjell var sliten på slutten av skoledagen, og hans reaksjoner på det var naturlige for han, slik han så det. Å tolke de kontekstuelle forholdene, og dermed innse at han ikke kunne legge seg ut over pulten og slappe av, falt utenfor hans forutsetninger for forståelse av situasjonen. Denne gjensidige mangelen på forståelse, førte til konflikter som Kjell oppfattet som sårende.

6.2. Pedagogiske utfordringer og forståelse for forståelsesproblemene.

Det å legge til rette for en god undervisningssituasjon for en ungdom med Asperger syndrom medfører betydelige utfordringer, hvis en skal ta hensyn til de vanskene som denne ungdommen har på mange ulike områder. Pedagogisk tilrettelegging hører

imidlertid til innenfor det pedagogiske fagfeltet, i større grad enn innenfor vernepleierfaget. Pedagogisk tilrettelegging drøftes derfor ikke videre i denne omgangen.

For Kjell's vedkommende har en mangelfull forståelse av hans forståelsesvansker ført til at han har blitt oppfattet som uhøflig og lat, og at han utviser en mangel på respekt for det som læreren oppfatter som vanlig klasseromsatferd.

En forutsetning for et godt skoletilbud er at alle de som er involvert i tilbudet til elever med Asperger syndrom, skjønner deres forståelsesproblemer. De involverte må ha kjennskap til hvilke konsekvenser syndromets kognitive særtrekk får for den enkelte elev, og hvordan forståelsesproblemene oversetter seg selv til utfordringer, belastninger og misforståelser i skoledagen. Forståelse av forståelsesproblemene er grunnsteinen i ethvert egnet undervisningstilbud til elever med Asperger syndrom. (Martinsen m.fl. 2009:79).

7. Drøfting.

7.1. Vernepleierens rolle i forhold til språk og kommunikasjonsvansker.

Mange elever med Asperger syndrom har behov for "tolketjenester". Elevene har behov for noen som kan "oversette" en pågående kommunikasjon mellom elevene, eller mellom lærer og elev. De har behov for en som kan forklare dem hva andre sier og mener, og som kan forklare det eleven selv prøver å formidle. ((Martinsen m.fl. 2006:183). På denne måten kan misforståelser og konflikter oppklares, eller aller helst forebygges.

Kjell's atferd i klasserommet virket provoserende på noen av lærerne ved skolen, spesielt når han var sliten og la seg ut over pulten og det så ut som han sov. Kjell selv forsto ikke hvorfor det han gjorde virket provoserende på andre, han var bare sliten på slutten av skoledagen, og gjorde det som var naturlig for han. Dette er et godt eksempel på en situasjon der det er behov for at noen forklarer Kjell's atferd for læreren, og forklarer for Kjell hvordan dette blir sett på av andre. Det bør være mulig å finne fram til en ordning som både Kjell og læreren kan akseptere, og Kjell vil kunne forholde seg til den ordningen hvis den er tilstrekkelig konkret og tydelig for han. En vernepleier i skolen kan være et mellomledd som kan bidra til at slike problemer løses.

Elever med Asperger syndrom har ofte vanskelig for å si i fra når det er noe de ikke forstår. De vil ofte forsøke å skule sin mangelfulle forståelse, særlig i klassen. (Martinsen m.fl. 2006:109). En åpenhet omkring situasjonen vil gjøre det lettere for læreren å gi den forklaringen som er nødvendig. Dette vil igjen kunne bidra til større trygghet i undervisningssituasjonen for eleven med Asperger syndrom, og det vil også skape større forståelse fra de andre elevene. I en overgangsperiode kan en tenke seg at vernepleieren kan være en nødvendig samtalepartner for eleven, for å hjelpe eleven til selvinnsikt for forståelse av sin egen situasjon. Vernepleieren vil også kunne være et mellomledd mellom eleven og resten av klassen, og mellom eleven og læreren.

7.2. Vernepleierens rolle i forhold til ungdommenes vansker med relasjoner til andre mennesker.

For å hjelpe ungdommer med Asperger syndrom med sosiale vansker, er det i første omgang viktig å kartlegge hvilke vansker ungdommen faktisk opplever, og å analysere graden av problemer og mulige følger av dem. I dette arbeidet kan vernepleieren benytte vernepleierfaglig kompetanse på det å kartlegge problemområder og analysere mulige konsekvenser og tiltak. Som en del av kartleggingen vil jeg som vernepleier skaffe meg opplysninger om hvem de sosiale vanskene er et problem for. Er det ungdommen selv som opplever situasjonen som vanskelig, eller er det omgivelsene som synes det er vanskelig å akseptere barnets atferd?

I beskrivelsen av "case" kommer det fram at det oppstår mange misforståelser når Kjell er sammen med andre elever. Oppstår disse misforståelsene fordi Kjell har sosiale vansker, eller er det de andre elevene som ikke har tilstrekkelig forståelse for Kjells måte å være på? Det vil gi ulike innfallsvinkler til arbeidet med situasjonen om jeg velger det ene eller det andre utgangspunktet. Siden jeg i oppgaven her har som utgangspunkt at jeg skal bidra til å bedre situasjonen i skolen for et barn med Asperger syndrom, velger jeg her som utgangspunkt at det er Kjell som har sosiale vansker. Som følge av sin tilstand har Kjell vansker med å tolke de sammenhengene som han er en del av i skolen og både foreldre og lærere har beskrevet at han mangler sosiale ferdigheter.

Begrepet sosiale ferdigheter er en betegnelse på spesifikke atferdssekvenser som en person bør mestre for å kunne opptre kompetent i sosiale sammenhenger (Gundersen og Moynahan, 2006:163).

Kjell's foresatte har vært redde for at Kjell utvikler angst. Bekymringen synes å være relevant, siden det også i faglitteraturen påpekes sammenheng mellom manglende sosiale ferdigheter og utvikling av psykisk lidelse. *Det er nå ingen tvil om at det er en direkte sammenheng mellom mangel på sosial kompetanse og tilstander som ensomhet, depresjon, mobbing og aggresjon* (Gundersen og Moynahan, 2006:163).

Vernepleieren har en faglig kompetanse som tilsier at det foreligger et ansvar for å etablere tiltak og tilrettelegging med tanke på å kompensere for den manglende sosiale kompetansen, og dermed også forebygge utvikling av psykisk lidelse. På hvilken måte vernepleieren kan utøve dette arbeidet, vil avhenge av stillingsinstruksen i det enkelte tilfellet. Det er imidlertid viktig å fokusere på betydningen av trening av sosial kompetanse, og fremheve at dette er et viktig primærforebyggende tiltak. For ungdommer med Asperger syndrom generelt, og for Kjell spesielt, er det viktig å trene på blant annet situasjonsforståelse og problemløsning, og det er viktig å inkludere empatitrening for å øke Kjells forståelse for medelevers behov. (Gundersen og Moynahan, 2006:166).

Vernepleieren har en viktig rolle inn i det tverrfaglige samarbeidet i skolen, og kan bidra med den vernepleierfaglige kompetansen for å medvirke til at tiltak som iverksettes blir rettet mot elevens opplevde og kartlagte problem. Vernepleieren kan for eksempel ivareta samarbeid med foreldre og andre deler av hjelpeapparatet, og avhengig av stillingsinstruks, kan vernepleieren også være koordinator i elevens individuelle plan. Pedagogen i skolen kan da holde fokus på den pedagogiske delen av tilretteleggingen, og ta ansvar for individuell opplæringsplan som skal være en del av den individuelle planen.

7.3. Vernepleierens rolle i forhold til ungdommenes reaksjoner på omgivelsene.

Mange ungdommer med Asperger syndrom opplever mye stress og mange påkjenninger i sitt daglige liv. De har få mestringsopplevelser og har som utgangspunkt at ting som skjer er katastrofale. På grunn av dette har ungdommer med Asperger syndrom behov for en *hverdagsrådgiver*. (Martinsen m.fl. 2006:290). En vernepleier i skolen kan være en slik *hverdagsrådgiver*, og kan ta utgangspunkt i barnets perspektiv og gi råd om hvordan ting

kan forstås og forklares. Spesielt kan en slik hverdagsrådgiver være en god samtalepartner for ungdommer med Asperger syndrom. Ved å være en samtalepartner kan vernepleieren få god kunnskap om ungdommens ønsker og behov og dermed også ta med disse opplysningene inn i det tverrfaglige samarbeidet i skolen. På denne måten kan vernepleieren bidra til at den tilretteleggingen som skjer i skolen blir rettet mot elevens faktiske, opplevde behov. Ved å ta hensyn til elevens ønsker, kan vernepleieren bidra til at eleven selv opplever å kunne påvirke de tiltakene som skal iverksettes. Dette er å ivareta dimensjonen brukermedvirkning i planlegging av tiltak i skolen.

Kjell har sagt at han har en følelse av å bli mobbet på skolen, og han har sterke ønsker om å slippe å ta skolebussen. Det foreligger ikke opplysninger som bekrefter at mobbing faktisk foregår. En vernepleier i skolen kan gjøre kartlegging av det presenterte problemet, en analyse av hvordan dette oppleves, og vurdering av eventuelle tiltak rettet mot å løse problemet.

7.4. Vernepleierens ansvar for ivaretagelse av personen i situasjonen:

Jeg har tidligere beskrevet at ungdommer med Asperger syndrom har store forståelsesvansker, spesielt i sosiale sammenhenger, og at de ofte føler seg ensomme og kanskje også nedstemte. I boken "Familien mellom mange hjelpere", sier Laila Granli Aamodt at *"det er et samspill mellom sosiale risikofaktorer og sosial støtte og individuelle mestringsressurser. Sosial støtte kan være en god motvekt mot belastninger og ha en direkte positiv virkning på den psykiske helsen"* Aamodt (2005:36).

Ungdommer med Asperger syndrom er utsatt for å mangle den sosiale støtten fra sitt nære nettverk, og det ovenstående tyder på at dette i seg selv er risikofaktorer for belastninger på psykisk helse. Følelsen av isolasjon og ensomhet fører til mangel på sosial integrasjon. Laila Granli Aamodt minner også om et begrep som ble utledet av Aaron Antonovsky, (Antonovsky 1979;1988), *sence of coherence*, - opplevelse av sammenheng. *Avgjørende for at vi skal greie oss, er vår opplevelse av sammenheng i livet. For å oppnå denne følelsen av sammenheng må vi:*

- *Kunne forstå situasjonen*
- *Ha tro på at vi kan finne fram til løsninger*
- *Se at det vi gjør, er meningsfullt.*

”Å se sammenheng og mening i tilværelsen kan bidra til å føle større tilfredshet og dermed større tiltro til egne muligheter og økt mestringsgrad” (Aamodt, 2005:37).

Ungdommer med Asperger syndrom har store vansker med nettopp det å *kunne forstå situasjonen*. Forståelsesvanskene gjør at de tvert i mot misforstår veldig mange av de situasjonene de er i. Fordi ungdommer med Asperger syndrom også blir misforstått av andre, har de erfaringer med at de løsningsmulighetene de selv ser, ikke fører til gode løsninger. Dermed svekkes troen på at de selv *kan finne fram til løsninger*. Det er vanlig at mange ungdommer med Asperger syndrom har spesielle temaer eller fagområder som de er spesielt interessert i, og at de i mer eller mindre grad må presses til å følge undervisning og gjøre oppgaver i fag som de selv ikke forstår betydningen av. I disse tilfellene opplever ungdommen ikke at det de gjør er meningsfullt. Med dette som utgangspunkt kan vi se at vanskene som følger av Asperger syndrom også kan føre til belastninger på generell psykisk helse.

Et begrep som henger sammen med *sence of coherence* er *locus of control*. ((Rotter 1966), Aamodt 2005:37). *Locus of control* betyr en relativ vedvarende følelse av å ha kontroll over eget liv eller tiltro til egne evner. Ungdommer med Asperger syndrom har ofte en følelse av at det som skjer er styrt av andre, at de ikke har et eget handlingsvalg, og dette skaper ofte motløshet og manglende selvfølelse. En innstilling til tilværelsen om at ingen ting nytter likevel, kan føre til at de heller ikke mobiliserer de ressursene de har.

Martinsen m.fl. er opptatt av det samme problemet, og viser hvordan den manglende innflytelsen på eget liv kan føre til utvikling av psykisk lidelse:

Elever med Asperger syndrom har mange emosjonelle påkjenninger i løpet av en dag. Å føle seg latterliggjort, uthengt og mobbet og stadig være i konflikt med andre setter følelsene i kok og kroppen i fysiologisks beredskap. – At ting så ofte går galt gjør at de ofte får tapsopplevelser, manglende mestring og en opplevelse av at personlig viktige ting er utenfor deres egen kontroll. Dette fører til at elever med Asperger syndrom lett blir initiativløse, trette og mismodige. Det er også en risiko for at de skal utvikle depresjon. Noe av kjernen i en depressiv utvikling er nettopp opplevelsen av å være maktesløs og ikke klare å gjennomføre det man mener man kan og burde gjøre (Martinsen m.fl. 2009:50).

7.5. Vernepleierens rolle i skolehverdagen.

I skolen er det tradisjon for å ha fokus på læring, det settes opp læringsmål for trinnet, og vurderinger som gjøres underveis i skoleåret har fokus på graden av måloppnåelse i forhold til læringsmålene. Ungdommer med Asperger syndrom har ikke nødvendigvis læreversker, og tidligere i oppgaven har jeg vist til at disse ungdommene har intellektuelle forutsetninger for å følge ordinær undervisning og oppnå gode resultater. Deres forståelsesversker og fokus på avgrensede fagområder gjør likevel at mange ungdommer med Asperger syndrom har versker i den vanlige undervisningssituasjonen i skolen.

Skolen skal være et sted som fremmer utvikling og personlig vekst. De store belastningene som elever med Asperger syndrom opplever i skolen gjør at skoletiden representerer en risiko for skjevutvikling og tilpasningsproblemer, og setter et stort fokus på det sosiale miljøet og skolens rolle i en habiliteringssammenheng (Martinsen m.fl. 2009:84).

Martinsen m.fl. peker her på betydningen av arbeid med det sosiale miljøet, og legger et stort ansvar på pedagogen for å legge til rette for elevenes sosiale samvær. Det presiseres også at dette stiller krav om *en helhetlig lærerrolle*. Det må da være lov å antyde at et samarbeid med en vernepleier, burde være hensiktsmessig, der en kan se for seg en arbeidsdeling mellom pedagogen og vernepleieren, der pedagogen kan holde fokus på læring mens vernepleieren kan ta ansvar for helhetlig arbeid og miljørettede tiltak.

Martinsen m.fl. viser til at læreren *må bruke mer tid på den totale livssituasjonen til elever med Asperger syndrom og samarbeide tettere med foreldrene enn det som vanlig med andre elever*. (Martinsen m.fl. 2009:85). Martinsen, som selv er professor ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, legger ansvaret på *lærer* for å legge forholdene til rette for elevenes vekst og utvikling. Om eleven har Asperger syndrom anbefaler Martinsen at det må tas hensyn til elevens totale livssituasjon, og lærerens samarbeid med foreldrene må utvides i forhold til det som er vanlig.

Ved å anvende vernepleierfaglig kompetanse til miljøarbeid i skolen, kan det gjøres både kartlegging av problemområder, analyse av hjelpebehov og vurdering av tiltak. Denne formen for profesjonelt miljøarbeid får ringvirkninger også for det læringsmiljøet som er nødvendig for god måloppnåelse. Profesjonelt miljøarbeid er en del av vernepleierens fagområde. Miljøarbeid er beskrevet som forståelsen, *begrunnelsen og gjennomføringen*

av en systematisk planlagt handling sammen med eller for en tjenestemottaker. I begrepet profesjonelt miljøarbeid legger vi et krav om eksplisitt redegjørelse for mål, metode og begrunnelse. (Linde og Nordlund, 2006:29).

Harald Martinsen skriver, slik jeg ser det, ut fra en forståelse av at det er pedagoger som har det faglige ansvaret for det totale tilbudet som skolen gir. På denne bakgrunnen har H.Martinsen rett i at en lærer bør ta ansvaret for helheten i tilbudet til elever med Asperger syndrom. Hvis man imidlertid åpner for at også helse- og sosialfaglig kompetanse får en plass i skolen, kan ansvaret for oppgavene også deles. Pedagogen kunne da ta ansvar for den pedagogiske tilretteleggingen, mens for eksempel vernepleieren kunne ta ansvaret for miljørettede tiltak. Dette kan innebære tiltak rettet mot sosial tilpasning, samarbeid med foreldrene og med hjelpeapparatet for øvrig. Martinsen m.fl. nevner også ansvaret for arbeid med individuell plan (IP) som en del av lærers ansvarsområde. Det er prisverdig at lærer, eller skolen som helhet, ser behovet for individuelle planer. Jeg ville imidlertid anbefalt at dette koordineringsansvaret burde hvile, enten hos vernepleier ansatt i skolen, eller hos en annen hjelper et annet sted i hjelpeapparatet.

Martinsen m.fl. påpeker at pedagogikk ikke bør blandes med oppdragelse, da dette virker forvirrende og forstyrrende. Jeg vil anta at det er en risiko for samme forvirring når, eller hvis, pedagogikk blandes med miljøterapi.

Jeg har tidligere beskrevet de sosiale vanskene som elever med Asperger syndrom opplever både i og utenfor skolen. Linde og Nordlund skriver at *kunnskap til å sette oppdragelses-, utviklings- og samhandlingsmetoder i system er nødvendig for å hjelpe menneskene til å fungere i sosiale sammenhenger.* (Linde og Nordlund, 2006:29). Dette innebærer at profesjonelt miljøarbeid kan og bør utøves i skolen når det er behov for spesiell tilrettelegging, slik som det er for elever med Asperger syndrom. Det synes også som en hensiktsmessig ansvarsfordeling om profesjonelt miljøarbeid kunne utøves av en faggruppe som har dette som sitt spesialfelt, mens pedagogisk tilrettelegging gjøres av pedagogene.

7.6. Vernepleierens rolle i forbindelse med tilrettelegging i skolen for barn med Asperger syndrom.

Martinsen m.fl. beskriver behovet for tilrettelegging i skolen, og deler dette opp i 12 hovedprinsipper. I dette kapitlet velger jeg å fokusere på hovedprinsippene for tilrettelegging og vernepleierens rolle i forhold til dette. Jeg setter ikke dette direkte i sammenheng med Kjells behov, men mye av det som drøftes av tilrettelegging ville også vært relevant for hans situasjon.

Hovedprinsipp 1.	Gjør og si ting enkelt.
Hovedprinsipp 2.	Fortell hvordan ting er.
Hovedprinsipp 3:	Gjør situasjonen oversiktlig og forutsigbar.
Hovedprinsipp 4:	Skreddersy undervisningen.
Hovedprinsipp 5:	Sats på elevens sterke sider.
Hovedprinsipp 6:	Unngå misforståelser og konflikter.
Hovedprinsipp 7:	Forebygge og avhjelpe sosial utstøting.
Hovedprinsipp 8:	Vær konkret i formidling av sosial kunnskap.
Hovedprinsipp 9:	Bruk regler og avtaler for å styre sosial atferd.
Hovedprinsipp 10:	Demp stress.
Hovedprinsipp 11:	Avhjelp engstelse og vegring.
Hovedprinsipp 12:	Vektlegg planlegging.

(Martinsen m.fl. 2009:10-12).

Det vil føre for langt i denne oppgaven å beskrive alle disse prinsippene i detalj. Jeg velger imidlertid ut de hovedprinsippene der jeg mener at vernepleieren kunne ha vesentlige bidrag til bedring av situasjonen for ungdommer med Asperger syndrom.

7.6.1. Hovedprinsippene nr. 1 og 2. Gjør og si ting enkelt og fortell hvordan ting er. Dette handler også om kommunikasjon mellom hjelper og bruker.

Ungdommer med Asperger syndrom har grunnleggende forståelsesproblemer som gjør at kommunikasjonen blir uklar for dem. Den vanlige sosiale og kulturelle meningen i

situasjonen der kommunikasjonen finner sted er mangelfullt forstått, og dette er den viktigste grunnen til at det blir vanskelig for dem å forstå andres kommunikasjon. (Martinsen m.fl. 2009:89).

Det at den sosiale situasjonen, eller den kulturelle situasjonen er mangelfullt forstått, utgjør også en utfordring for vernepleier som skal forsøke å ”oversette” disse situasjonene for ungdommer med Asperger syndrom. Det blir relevant å spørre: ”Hvordan kan jeg forstå den andre så jeg kan være til best mulig hjelp i frigjøringen av livskvaliteter?” (Einar Aadland, 2004:176). Som vernepleier kan jeg si til eleven at ”Jeg skal forklare det for deg”, og jeg mener da at jeg har en allmenn kunnskap å bringe videre til vedkommende. Men jeg kan ikke si at ”jeg skal forstå det for deg”. Dette viser til hermeneutikkens subjektive kunnskapsideal. (Aadland, 2004:176). Slik kunnskap kan bare formidles videre om mulig, etter at jeg, og i dette tilfeller er det den andre, eller eleven, har fått en egen forståelse først. Hvis jeg som hjelper ikke forstår at den andre har store vansker, nettopp med forståelse, vil den kunnskapen jeg forsøker å formidle ikke nå fram. Hvis jeg derimot er bevisst den andres forståelsesvansker, kan jeg bruke en kommunikasjonsform som er konkret, tydelig, enkel og tilrettelagt den andres vansker, og på den måten kan jeg lettere nå fram til den andres mulighet for ny forståelse og læring.

De fleste ungdommer med Asperger syndrom har et normalt stort ordforråd og alminnelig gode grammatikalske ferdigheter. (Martinsen m.fl. 2009:16). På grunn av dette er de utsatt for å bli overvurdert, men for at ungdommen skal forstå hva en samtalepartner mener, må det alltid tolke det som blir sagt. Ungdommer med Asperger syndrom misforstår ofte det andre sier, fordi de har en annerledes forståelse av de kontekstuelle forholdene, de tolker derfor både situasjoner og utsagn på sin egen måte, og dette er ofte ikke sammenfallende med andres oppfatning. Misforståelsene avspeiler gjerne en bokstavelig oppfattelse av det som blir sagt. Og særlig har de store problemer med å forstå figurativt språk, det vil si ord som blir brukt i overført betydning som metaforer, ordtak, sarkasme og ironi. (Martinsen m.fl. 2009:17). Ungdommer med Asperger syndrom har behov for omfattende hjelp for å forstå betydningen av å bruke språk og kommunikasjon som virkemiddel for å forstå andres ståsted. Ved å jobbe systematisk med bruken av kommunikasjon, forståelse og forforståelse kan en bidra til å redusere utviklingen av stress, angst og depresjon. Dette krever imidlertid ressurser og tilrettelegging som går ut over det som er pedagogisk tilrettelegging av undervisningen.

7.6.2. Hovedprinsipp nr 3. Gjør situasjonen oversiktlig og forutsigbar.

Barn med Asperger syndrom har behov for å vite nøyaktig hva de må gjøre for å tilfredsstille de forventningene andre har til dem. Det de skal gjøre må være planlagt og forutsigbart, og beskrivelsen av det må være begripelig for dem (Martinsen m.fl. 2009:129).

I en klassesituasjon vil det ofte være ungdommer med andre spesielle behov som har nytte av den samme tydelighet og forutsigbarhet. Dette er derfor en type tilrettelegging som mange har nytte av, og som lærer derfor ofte iverksetter uten spesiell tanke på eleven med Asperger syndrom. (Opplysning gitt av veileder i praksis). Om eleven med Asperger syndrom skiller seg ut fra de andre som også har særlige behov, kan det eventuelt være ved at det er behov for ekstra tydelighet og konkret planlegging. Det er nødvendig å forsikre seg om at eleven med Asperger syndrom ikke har forventninger som ikke kan innfris, og at det ikke hersker noen tvil som hva som skal skje. På bakgrunn av beskrivelsen fra veileder i praksis, vil jeg anta at dette er en form for tilrettelegging som ivaretas av kontaktlærer, og uten spesielle behov for annen helse- eller sosialfaglig kompetanse.

7.6.3. Hovedprinsippene nr. 4 og 5. Skreddersy undervisningen og sats på elevens sterke sider.

Dette antas også å ligge innenfor den pedagogiske rammen for tilrettelegging i skolen, og berøres ikke videre i denne oppgaven.

7.6.4. Hovedprinsipp nr. 6. Unngå misforståelser og konflikter.

Dette er områder der jeg tenker at ungdommer med Asperger syndrom har behov for omfattende hjelp og tidkrevende samtaler om deres forståelse og forforståelse. For å unngå misforståelser og konfliktsituasjoner er det nødvendig at ungdommen med Asperger syndrom får utvikle en forståelse for at deres egen verdensoppfatning skiller seg fra andres. For å gjøre dette trenger ungdommen en samtalepartner i hverdagen, som kan ta tak i konkrete hendelser i løpet av en skoledag og gjøre disse forståelige for ungdommen med Asperger syndrom. Ungdommen lærer hvordan det er hensiktsmessig å reagere i ulike sosiale situasjoner, nettopp for å forhindre at det oppstår misforståelser og konflikter. Dette er miljørettede tiltak som er sammenfallende med beskrivelsene av profesjonelt

miljøarbeid, (Linde og Nordlund, 2006:54 og videre). Det profesjonelle miljøarbeidet som skal gjøres i denne sammenhengen forutsetter at etiske avveininger og relevante vurderinger hele tiden kan følge handlingen i den konkrete situasjonen. *Den profesjonelle improvisasjonen tilpasset situasjonen, krever grunnleggende kunnskap og forståelse som det tar tid å opparbeide* (Linde og Nordlund, 2006:57).

7.6.5. Hovedprinsipp nr. 7. Forebygge og avhjelpe sosial utstøting.

For de fleste ungdommer er skolen en sosial arena i tillegg til å være en arena for læring. Ungdommer med Asperger syndrom har imidlertid lett for å falle utenfor det sosiale miljøet som skolen utgjør. Delvis er ungdommer med Asperger syndrom utsatt for å bli mobbet eller latterliggjort, og delvis kan de bare bli satt utenfor det sosiale fellesskapet fordi andre blir lei av dem, eller ikke forstår hvordan de skal forholde seg til dem. (Martinsen m.fl. 2006:187).

Å forebygge og avhjelpe sosial utstøting betyr å legge forholdene til rette for at elevene med Asperger syndrom kan delta i felles aktiviteter på sine egne premisser. I praksis består det i å velge egnede aktiviteter og gjøre dem forståelige og interessante (Martinsen m.fl. 2006:187). Den tilretteleggingen som beskrives her vil være en arbeids- og tidkrevende innsats for den som skal ta ansvaret for den. Det forutsetter at aktiviteten kan forklares og tolkes inn i elevens forståelsesramme, og det må letes etter oppgaver som en elev med Asperger syndrom kan mestre. Det er viktig at eleven har en meningsfull funksjon i den sosiale aktiviteten.

Erfaringer fra min praksis i ungdomskolen viste at elevene med Asperger syndrom ikke ønsket åpenhet om sin egen situasjon. De strebet etter å være mest mulig ”normal” og ikke skille seg ut fra andre. Tilrettelegging av deltakelse i sosiale ferdigheter, måtte derfor gjøres så usynlig som mulig, og uten at det ble en åpenbar forskjellsbehandling. Det var derfor nødvendig å finne aktiviteter der eleven med Asperger syndrom allerede hadde gode ferdigheter. Dette forutsetter en kartlegging av elevens interesser og ferdigheter, og det kreves en god planlegging av den sosiale aktiviteten. For at ungdommer med Asperger syndrom skal utvikle et positivt selv bilde er de avhengig av at de kan oppfatte seg selv som like gode som andre. På samme måte som andre er de også avhengige av tilbakemeldinger og reaksjoner fra andre som påvirker deres oppfattelse av seg selv. Hvis

det andre sier til dem og gjør mot dem er negativt ladet, lagres dette som dårlig selvbilde og lav selvfølelse. Forvirring, usikkerhet og stress danner et bakteppe som i utgangspunktet gjør dem spesielt sårbare. (Martinsen m.fl. 2006:193).

Om ungdommer med Asperger syndrom skal få en tilstrekkelig god tilrettelegging på disse områdene, kreves det en innsats som jeg vil anta ligger utenfor pedagogens vanlige arbeidsområde. Det krever en kartlegging og analyse som ligger nærmere vernepleierens fagområde. Det forutsetter en grundig forståelse av de vanskene som ungdommer med Asperger syndrom har, og det vil være nyttig å ha en forståelse av hvilke konsekvenser det får for elevens fremtidige psykiske helse hvis disse forholdene ikke blir tilstrekkelig ivarettatt.

7.6.6. Hovedprinsipp nr. 8 og 9. Vær konkret i formidling av sosial kunnskap og bruk regler og avtaler for å styre sosial atferd.

Ungdommer med Asperger syndrom trenger at ting blir forklart konkret og tydelig hvis de skal ta til seg kunnskaper om sosial fungering. For å klare å være konkret nok, må man være bevisst på hva man sier og gjør. *Ordene og uttrykkene man velger, må ha klare referanser og tåle å bli forstått bokstavelig. Den viktigstes konkretiseringen av sosiale kunnskaper består i å knytte dem til det elevene med Asperger syndrom konkret gjør i de aktuelle sosiale situasjonene* (Martinsen m.fl. 2006:201). I praksis handler dette om å ta utgangspunkt i de sosiale situasjonene som eleven er i og har gjenkjenning på, og så bruke disse situasjonene til å reflektere over elevens egen sosiale rolle. Fordi ungdom med Asperger syndrom mangler den intuitive kontekstuelle forståelsen, kan man ikke gå ut i fra at de forstår sosiale regler godt nok til å overføre dem til nye situasjoner. Derfor er det best å lære bort regler for atferd i konkrete situasjoner som eleven ofte er en del av. (Martinsen m.fl. 2006:229). For å gjøre avtaler med ungdommer med Asperger syndrom, anbefaler Martinsen m.fl. at det gjøres flere avtaler som settes i et system og blir skriftliggjort. Da kan man si at man har et *avtaleverk*. De viktigste kjennetegnene på gode avtaleverk er at de er gjensidige, formaliserte og etablert gjennom forhandling. (Martinsen m.fl. 2006:230).

For noen ungdommer med Asperger syndrom kan det være nødvendig å ha slike avtaler om hvordan de skal oppføre seg i klasserommet. Da er det nødvendig at avtalen gjøres

mellom eleven og læreren, fordi det er læreren som er i klasserommet når det oppstår situasjoner som kan løses ved avtaleverket. Dette er derfor en prosess som kan ivaretas av læreren sammen med eleven, og det kreves ikke nødvendigvis en vernepleierfaglig kompetanse for å utarbeide slike avtaler.

7.6.7. Hovedprinsipp 10. Demp stress.

Martinsen m.fl. sier at det er mange kilder til stress i livet til ungdommer med Asperger syndrom, og de fleste henger sammen med deres grunnleggende særtrekk og forståelsesvansker. De samme vanskene gjør at de ikke alltid vet hva de skal gjøre, de får utrettet mindre enn sine medelever, og tidspresset de opplever blir en stressfaktor. Tidspresset fører igjen til manglende kontroll i dagliglivet, noe som ytterligere forsterker opplevelsen av stress. Tapsopplevelser og følelser av ikke å mestre det de skal gjøre, blir en sentral del av deres stressopplevelse. *Alle disse forholdene må det bli tatt hensyn til for å dempe påkjennningene for elever med Asperger syndrom. Det krever en bred tilnærming med ulike strategier og metoder.* (Martinsen m.fl. 2006:246).

Når tilrettelegging krever *bred tilnærming og ulike strategier og metoder* er det rimelig å tenke at også vernepleierens fagkunnskap, *i tillegg til pedagogens*, kan være nyttig å ha som utgangspunkt for å vurdere tiltak. Ved å ta hensyn til behovet for tilrettelegging på alle de foregående prinsippene jeg har beskrevet, vil dette bidra til å dempe opplevd stress for barn med Asperger syndrom. De trenger for eksempel hjelp til å få kontroll over dagen, det vil si at de har behov for oversikt og forutsigbarhet. Ved tilrettelegging av undervisningen, som nevnt under hovedprinsipp nr. 4, er det viktig å ta hensyn til elevens kapasitet, og justere forventningene til mengden arbeid som skal gjøres. På denne måten kan en forhindre en kognitiv overbelastning, og dermed også redusere stresset som følger av følelsen av manglende mestring.

7.6.8. Hovedprinsipp nr. 11. Avhjelp engstelse og vegring.

Engstelige barn og barn med Asperger syndrom har til felles at de etter hvert utvikler redsel for å dumme seg ut, og føler sterkt ubehag når andre er oppmerksomme på dem. I begge gruppene fører det til utvikling av forventningsangst og uttalt vegring og andre unngåelsesreaksjoner i forhold til bestemte sosiale situasjoner. (Martinsen m.fl. 2006:263). For å forebygge utviklingen av angst som beskrevet her, er det viktig å legge

forholdene til rette for ungdommer med Asperger syndrom på alle de områdene som tidligere er beskrevet. Trolig er trening på sosiale ferdigheter en vesentlig del av den treningen som vil gi ungdommen større grad av trygghet.

Det er rimelig å anta at en vernepleier har en helsefaglig kompetanse som gjør at en kan oppdage symptomer på angst lettere enn pedagogisk personalet i skolen.

7.6.9. Hovedprinsipp nr. 12. Vektlegg planlegging.

Martinsen beskriver at ungdommer med Asperger syndrom faller utenfor i de fleste sosiale sammenhenger. Mange blir støtt ut av barne- og ungdomskulturen og som voksne blir de ofte ensomme og arbeidsløse. *Dagliglivet deres er vondt og stressende og belastningene er så store at flertallet av mennesker med Asperger syndrom får psykiske problemer.* (Martinsen m.fl. 2006: 275). Hvis Martinsen har rett i dette, at flertallet av mennesker med Asperger syndrom får psykiske problemer, da hviler det et stort ansvar på ansatte i både skolen og hjelpeapparatet for å oppdage disse vanskene tidlig, og iverksette tiltak som kan forebygge en slik negativ utvikling. Hvis problemet virkelig er så omfattende, er det også i seg selv en grunn til at en helse- og sosialfaglig kompetanse bør supplere den pedagogiske kompetansen i skolen.

Under prinsippet om å vektlegge planlegging, skriver Martinsen m.fl. om behovet for både kortsiktig og langsiktig planlegging. Delvis har barn med Asperger syndrom behov for plan for hver enkelt dag i skolen, der det går fram hva som skal skje i løpet av dagen, og hva som forventes av barnet. I tillegg er det behov for mer langsiktig planer. *Det er deres framtidige livskvalitet som skal sikres gjennom at det blir laget gode individuelle planer i barne- og ungdomsalderen. I hvilken grad de realiserer sine utviklingsmuligheter avhenger av at de individuelle læreplanene er godt nok tilpasset deres individuelle behov og at det blir laget individuelle opplæringsplaner som bygger på de individuelle planene* (Martinsen m.fl. 2006:275). Videre trekker Martinsen m.fl. inn perspektiver på både brukermedvirkning og etikk, og sier at det er både *etisk uforsvarlig og praktisk umulig at fagfolk lager planer på elevenes vegne uten deres medvirkning.* Jeg har tidligere i oppgaven vært inne på arbeidsfordelingen i forbindelse med utarbeidelsen av planer, og temaet drøftes derfor ikke videre her.

7.7. Vernepleierens etiske ansvar.

En vernepleier i offentlig stilling vil ha en stillingsinstruks å følge, og har en etisk forpliktelse til å fylle rolle som er beskrevet der. Samtidig er det ønskelig å ivareta positive samarbeidsrelasjoner med andre faggrupper i organisasjonen, og det er ikke minst viktig å ivareta elevens rett til brukermedvirkning og rett til å påvirke egen hverdag. I denne situasjonen kan vernepleieren komme i en plikt-kollisjon, der ulike etiske hensyn ikke er i samsvar med hverandre. Henriksen og Vetlesen sier om dette at vi også innenfor pliktetiske rammer må gjøre tolkninger av situasjoner og utøve skjønn med hensyn til hva det er relevant å legge vekt på i moralsk forstand.

Dette henger nær sammen med menneskesynet bak pliktetikken, som legger vekt på at mennesket er et fritt og fornuftig vesen som på individuell basis kan skape seg muligheter for moralsk selvutfoldelse dersom det gjør bruk av den moralske fornuften. Til denne hører også aktelsen for menneskeverdet. (Henriksen og Vetlesen, 2006;175).

Aktelsen for menneskeverdet er en vesentlig dimensjon i arbeidet med å legge planer sammen med ungdommer med Asperger syndrom.

8. Oppsummering, refleksjon og konklusjon.

8.1. Oppsummering:

I denne oppgaven har jeg beskrevet barn med Asperger syndrom, hva diagnosen innebærer for dem og hvilke behov de har for tilrettelegging i skolen. Med fare for å generalisere for mye, har jeg i oppgaven valgt som utgangspunkt at barn med Asperger syndrom har vansker som krever en betydelig innsats fra ansatte i skolen. Kunnskapene om dette har jeg tilegnet meg ved å lese boka "Barn og ungdommer med asperger syndrom", av Harald Martinsen m.fl. Jeg har videre påpekt at det å unnlate å gi disse barna den tilretteleggingen som de har behov for, kan medføre en betydelig risiko for at de senere i livet utvikler psykiske lidelser som følgetilstander. Jeg mener likevel at det er viktig også å huske at barn med Asperger syndrom er svært forskjellig, selv om de på et tidspunkt i sin utvikling har oppfylt et visst antall kriterier for en diagnose innenfor autismespekteret. Mange barn

som har trekk av Asperger syndrom, går gjennom skolen og klarer seg godt uten at de har behov for så omfattende tilrettelegging som jeg har beskrevet her, og uten at de har behov for vernepleierfaglig utviklingsstøtte. Jeg har likevel valgt i denne oppgaven å beskrive behovet for tilrettelegging i et slikt omfang at det også er hensiktsmessig med en helsefaglig kompetanse i tillegg til den pedagogiske kompetansen som allerede finnes i skolen.

I løpet av oppgaven blir det tydelig at fenomenet *forståelse* går igjen i mange ulike sammenhenger. Det er ikke tilfeldig! Barn med Asperger syndrom har grunnleggende forståelsesvansker som fører til problemer på mange ulike områder i deres liv. Dette fører til at de kan forstå fagene de studerer, men de forstår ikke hvordan de skal mestre livet sitt. Det er dette jeg ønsker å belyse i oppgaven.

8.2. Egen refleksjon:

Det jeg har funnet ut og det jeg har beskrevet som metoder her, kan også tenkes å ha relevans for elever med andre vansker enn Asperger syndrom. Det er trolig ikke slik at elever med Asperger syndrom er så spesielle at de ikke har noen sammenfallende behov med andre elever. Også elever med Asperger syndrom er forskjellige, og ikke alle har like omfattende og alvorlige vansker på alle områder. Det finnes barn i skolen som ikke har blitt henvist til noen utredning, som ikke skal ha noen diagnose, men som likevel har trekk som kan minne om utviklingsforstyrrelser innenfor Autismespekteret. Disse elevene er innenfor normal variasjon av utvikling, men vil likevel ha nytte av tiltak som ligner tiltakene jeg i denne oppgaven har beskrevet som tiltak rettet mot barn med Asperger syndrom. Heldigvis er det rom for alle disse elevene innenfor norsk grunnskole fordi de har en juridisk rett til undervisning. Det er også mitt inntrykk at de fleste vil være godt ivaretatt med den planlagte undervisningen som pedagogene utøver. Det finnes imidlertid også barn med så omfattende vansker at det er behov for helt spesiell tilrettelegging, og det er da jeg tenker at vernepleieren har en rolle å ivareta, også innenfor skolen.

På bakgrunn av betydningen av opplevelsen av sammenheng og kontroll, som beskrevet i denne oppgaven, synes det å være en utfordring for ansatte i skolen å legge forholdene til rette slik at ungdom med Asperger syndrom kan gå gjennom skoletiden uten risiko for å utvikle psykisk belastning og lidelse. I min praksisperiode var det drøftinger i

personalgruppa ved skolen om hvorvidt skolens pedagogiske personale hadde nødvendig kompetanse og forutsetninger for å hjelpe disse barna på alle de områdene som åpenbart var nødvendig. På akkurat denne skolen var det allerede ansatt vernepleiere, og diskusjonen nå var om ledige stillinger skulle tildeles lærere med spesialpedagogikk, eller om det skulle etterstrebes å få inn flere ansatte med helse- og sosialfaglig kompetanse, i første omgang flere vernepleiere.

I denne diskusjonen kom det tydelig fram at vernepleieren var ønsket på bakgrunn av kompetanse om ungdom med Asperger syndrom og deres særinteresser og forståelsesvansker. Vernepleieren ble i tillegg antatt å ha kompetanse på områdene kartlegging av problemområder og analyse av hjelpebehov og tiltak. På denne måten burde vernepleieren kunne fange opp elevens behov på mange områder i livet, og ikke bare vanskene som var knyttet til læringsmål og måloppnåelse innenfor det som tradisjonelt er skolens hovedfokus. Ved å utnytte denne kompetansen kan vernepleieren i skolen bidra til at eleven ivaretas på flere arenaer samtidig, og dermed etablere et bedre grunnlag for læring.

Vernepleieren er ikke verdensmester, men kan hjelpe andre mennesker til å mestre verden!

9. Litteraturliste:

Broberg, Anders, Almquist, Kjerstin, Tjus, Tomas, (2006) *Klinisk barnepsykologi*. Fagbokforlaget.

Gjærum, Bente, Ellertsen, Bjørn, (2005) *Hjerne og atferd*. Gyldendal akademisk.

Gundersen, Knut, Moynahan, Luke, (2006) *Nettverk og sosial kompetanse*. Gyldendal akademisk.

Henriksen, Jan-Olav, Vetlesen, Arne Johan, (2006), *Nærhet og distanse*. Gyldendal akademisk.

Linde, Sølvi, Nordlund Inger, (2006) *Innføring i profesjonelt miljøarbeid*. Universitetsforlaget.

Martinsen Harald, Nærland Terje, Steindal Kari og von Tetzchner, Stephen (2009). *Barn og ungdommer med asperger syndrom. Prinsipper for undervisning og tilrettelegging av skoletilbudet*. Gyldendal akademisk.

Aadland, Einar, (2004) *"Og eg ser på deg" ... Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. Universitetsforlaget.

Aamodt, Laila Granli, (2005) *Familien mellom mange hjelpere*. Fagbokforlaget.